

Pastore, nimirum ob incursiones luporum, eorum maxime qui veniunt ad nos in vestimentis ovium: et propterea satagit in eisdem cum ipso pariter pascere pascuis, et cubare umbris. Et causam ponit: *Ne incipiam, inquiens, vagari post greges sodalium tuorum.* Ipsi sunt qui se volunt videri amicos sponsi, et non sunt: et cum suos, non illius greges pascere cura sit eis; hinc inde tamen insidiantes dicunt: *Ecce hic est Christus, ecce illic est (Marc. xiii, 21),* videlicet ut multos seducant, et abducant a Christi gregibus, et socient suis. Hoc pro litteræ textu. Jam vero spirituales sensum qui in ea latet sub alio sermonis principio expectate, quidquid illud erit, quod mihi inde vobis orantibus sua misericordia partiri dignabitur sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIII.

De his quæ semper sectanda sunt a mente devota. Quid sit merities, et de quatuor generibus tentationum semper evitandis.

1. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie (Cant. i, 6).* Et alius quidam: *Indica, inquit, mihi cur me ita iudices (Job. x, 2).* Ubi non sane sententiam causatur, sed scrutatur causam, erudiri flagellis petens, non erui. Item alius precatur, dicens: *Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me (Psal. xxiv, 4).* Quas dixerit vias vel semitas, manifestat alibi: *Deduxit me, inquit, super semitas justitiæ (Psal. xxii, 3).* Ergo tria ista anima curiosa Dei non cessat inquirere; justitiam, et iudicium, et locum habitationis gloriæ sponsi: tanquam viam in qua ambulet, cautelam qua ambulet, et ad quam ambulet mansionem. De qua mansione sic habes in propheta: *Unam petii, inquit, a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vite mee (Psal. xxvi, 4);* et iterum: *Domine, dilexi decorem domus tue, et locum habitationis gloriæ tuæ (Psal. xxv, 8).* Porro de reliquis duobus: *Justitia et iudicium, ait, præparatio sedis tuæ (Psal. lxxxviii, 15).* Merito tria ista mens devota requirit, utpote sedem Dei, et sedis præparationem. Et pulchre in sponsæ prærogativam concurrunt pariter omnia ad consummationem virtutum, ut de forma justitiæ sit formosa, de iudiciorum notitia cauta, de desiderio præsentiae seu gloriæ sponsi casta. Talem prorsus decet esse sponsam Domini, pulchram, eruditam et castam. Ergo petitio quam ultimam posui; istius est loci. Petit siquidem ab eo quem diligit anima sua, indicari sibi ubi pascas, et ubi cubet in meridie.

2. Et primo adverte quam eleganter amorem spiritus a carnis discernat affectu, dum dilectum exprimere magis ipsa affectione, quam nomine volens, non simpliciter: *Quem diligo; sed: O, inquit, quem diligit anima mea,* spirituales designans directionem. Deinde quidnam eam in loco pascuæ adeo delectet, diligenter attende. Sed nec illud

prætereat te de hora meridiana, et quod is potissimum exploratur locus, in quo qui pascit, cubat simul: quod est magnæ securitatis indicium. Arbitror enim ob hoc additum, *Cubat, quod eo loci minime necesse sit stare, et vigilare super custodiam gregis 1388* quando grex, etiam cubante pastore et pausante sub umbris, libere nihilominus discurret in pascuis. Felix regio, in qua pro libitu oves ingrediuntur et egrediuntur, et non est qui extereat. Quis mihi tribuat videre vos, meque pariter in montibus pasci una cum illis nonaginta novem quæ illic relictæ leguntur, cum pastor earum dignanter ad unam descendit quæ erraverat? (*Matth. xviii, 12.*) Secure procul dubio cubat prope, qui et longe recedere minime dubitavit, sciens quia in tuto eas relinqueret. Merito sponsa illo suspirat, merito inhiat loco pascuæ simul et pacis, sed quietis, sed securitatis, sed exultationis, sed admirationis, sed stuporis. Nam et me miserum, heu! longe agentem et de longe salutantem, en ipsa ejus recordatio ad lacrymas provocat, plane juxta affectionem et vocem dicentium: *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui, Sion (Psal. cxxxvi, 1).* Libet exclamare et me cum sponsa pariter et cum Propheta: *Lauda Deum tuum, Sion; quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiat te (Psal. cxxlvii, 12-14).* Quis non illic vehementer cupiat pasci et propter pacem, et propter adipem, et propter satietatem? Nihil ibi formidatur, nihil fastiditur, nihil deficit. Tuta habitatio paradisi, dulce pabulum Verbum, opulenta multa nimis æternitas.

3. Habeo et ego Verbum, sed in carne; et mihi apponitur veritas, sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, et nudo saturatur grano; me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentum, carnis fuffure, litteræ palea, velamine fidei. Et hæc talia sunt quæ gustata afferunt mortem, si non de primitiis spiritus quantumcumque accipiant condimentum. Prorsus mors mihi in olla, nisi ex prophetæ farina dulcoretur (*IV Reg. iv, 40, 41*). Denique absque spiritu et sacramento ad iudicium sumitur, et caro non prodest quidquam, et littera occidit, et fides mortua est. Sed spiritus est qui vivificat, ut vivam in eis. At quantalibet sane abundantia spiritus pinguescant ista, non pari omnino jucunditate sumitur cortex sacramenti et adeps frumenti, fides et species (*alias mendose, spes*), memoria et præsentia, æternitas et tempus, vultus et speculum, imago Dei et forma servi. Nempe in omnibus his fides locuples mihi, intellectus pauper. Nunquid vero par sapor intellectui fideique, cum sit in meritum ista, ille in præmium? Vides ergo tantum distare inter pabula, quantum et inter loca; et sicut exaltantur cæli a terra, ita habitantes in eis, bonis potioribus abundare?

4. Festinemus proinde, filii, festinemus ad locum tutiorem, ad pastum suaviorem, ad uberiorem et

fertiliorem agrum. Festinemus ut habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio. Tu enim, Domine sabaoth, qui cum tranquillitate iudicas omnia, etiam cum securitate æque omnia ibi pascis. Idem ipse et Dominus exercituum, et pastor ovium. Ergo et pascis, et cubas pariter, sed non hic. Denique stabas cum e cælo prospiceres unam ex tuis oviculis (Stephanum loquor) a lupis circumdari super terram (*Act. vii, 55*). Et propterea, quæso, *indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie;* hoc est tota die: etenim illa merities tota est dies, et ipsa nesciens vesperam. Et ideo melior dies illa in atriiis tuis super millia (*Psal. lxxxiii, 14*), quia nescit occasum. At matutinum forsitan habuit, cum primum videlicet dies sanctificatus illuxit nobis, per viscera utique misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto (*Luc. i, 78*). Vere tunc suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui (*Psal. xlvii, 10*), cum in medio umbræ mortis exortus matutini lux orta est nobis, et mane vidimus gloriam Domini. Quanti reges et prophetae voluerunt videre, et non viderunt? Quare? nisi quia nox erat, et necdum venerat illud expectatum mane, cui fuerat repromissa misericordia? Unde et orabat quis dicens, *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi (Psal. cxlii, 8).*

5. Fuit namque quædam hujus aurora diei, ex quo sol justitiæ per archangelum Gabrielem nuntiatum est terris, et Virgo Deum in utero de Spiritu sancto concepit 1389 et peperit Virgo, ac deinceps, quoad in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Nam usque adeo per totum id temporis lux pusilla, et tanquam lux revera auroræ apparuit, ut diem esse interim apud homines pene universitas ignoraret. Denique *si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii, 8),* Et utique ipsis paucis discipulis dicebatur: *Adhuc modicum lumen in vobis est (Joan. xii, 35);* eo quod aurora esset et initium, vel potius indicium diei, dum Sol adhuc absconderet radios suos, et minime eos spargeret super terram. Paulus quoque dicebat, quoniam *nox præcessit, dies autem appropinquavit (Rom. xiii, 12),* significans esse tunc adhuc adeo modicum lumen, ut propinquasse, quam venisse diem dicere maluerit. Quando autem hoc dicebat? Profecto quando Sol reversus ab inferis, jam se ad alta cæli sustulerat. Quanto magis cum adhuc similitudo carnis peccati instar densæ nubis operiret auroram, juxta omnes nimirum nostri corporis passiones, ita ut neque amara mors, nec crux probrosa defuerit? quanto magis, inquam, tunc exigua tenuisque admodum lux fuit, et quæ de auroræ magis, quam de Solis prodire præsentia videretur?

6. Erat ergo aurora, et ipsa subobscura satis, tota illa Christi videlicet conversatio super terram, usque dum occumbens et rursus exoriens, solaris suæ præsentiae lumine clariori fugavit auroram, et mane facta absorpta est mox in victoria. Denique

habes: *Et valde mane uno sabbatorum veniunt ad monumentum orto jam sole (Marc. xvi, 2).* Annon mane fuit, quando ortus est Sol? Attulit autem novum de resurrectione decorem, et sereniorum solito lucem, quoniam etsi noveramus cum secundum carnem, sed nunc jam non novimus (*II Cor. v, 16*). Est scriptum in Propheta: *Decorem induit, induit fortitudinem, et præcinxit se (Psal. xcii, 1):* quod carnis infirma, tanquam nubila quædam excusserit, stolam gloriæ induens, Sane extunc elevatus est Sol, et sensim demum diffundens suos radios super terram, cæpit paulatim ubique clarior apparere, fervidiorque sentiri. Verum quantumlibet incalescat et invalescat, multiplicet et dilatet radios suos per omnes hujus nostræ mortalitatis curriculum (erit enim nobiscum usque ad consummationem sæculi (*Matth. xxviii, 20*); non tamen ad meridianum perveniet lumen, nec in illa sui plenitudine videbitur modo, in qua videndus est postea, ab his duntaxat, quos hac visione ipse dignabitur. O vere merities, plenitudo fervoris et lucis, solis statio, umbrarum exterminatio, desiccatio paludum, fetorum depulsio! O perenne solstitium, quando jam non inclinabitur dies! o lumen meridianum, o vernalis temperies, o æstiva venustas, o autumnalis ubertas: et, ne quid videar præterisse, o quies et feriatio hiemalis! Aut certe, si hoc magis probas, sola tunc hiems abiit et recessit. Hunc locum, inquit, tantæ claritatis et pacis et plenitudinis indica mihi, ut quemadmodum Jacob adhuc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima ejus (*Gen. xxxii, 30*); vel certe sicut Moyses vidit eum, non per figuras est ænigmata, seu per somnia, uti prophetae alii, sed modo plane præcellenti atque inexperto cæteris, sibi noto et Deo (*Num. xii, 6-8*); vel sicut Isaias revelatis oculis cordis vidit eum super solum excelsum et elevatum (*Isa. vi, 1*); vel etiam quomodo Paulus raptus in paradisiim audivit verba ineffabilia (*II Cor. xii, 4*), et Dominum suum Jesum Christum vidit oculis suis; ita ego quoque te in lumine tuo et in decore tuo per mentis excessum merear contemplari pascentem uberius, quiescentem securius.

7. Nam et hic pascis, sed non in saturitate; nec cubare licet, sed stare et vigilare oportet propter timores nocturnos. Heu! nec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta: et ideo *indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Beatam me dieis cum esurio et sitio justitiam (*Matth. v, 6*). Quid hoc ad illorum felicitatem, qui repleti sunt in bonis domus tuæ (*Psal. lxiv, 5*), qui epulantur et exsultant in conspectu Dei, et delectantur in lætitia? (*Psal. lxxvii, 4*.) Sed et si quid patior propter justitiam, nihilominus 1390 beatam pronuntias (*Matth. v, 9*). Et certe pasci ubi timeas pati jucunditatem habet, sed non securitatem. Porro autem pasci et pati simul, nonne molesta jucunditas est? Omnia mihi hic cedunt citra perfectum, plura præter votum, et tutum

nihil. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? (Psal. xv, 14). Vultum tuum, Domine, requiram (Psal. xxvi, 8). Vultus tuus meridies est. Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie. Scio satis ubi pascas non cubans; indica mihi ubi pascas et cubes. Non ignoro ubi aliis temporibus pasceresoleas; sed scire velim ubi in meridie pascas. Nam in tempore quidem mortalitatis meæ, et in loco peregrinationis meæ consuevi sane sub tua custodia pasci, et pasceres in lege, et prophetis, et psalmis de te; nec non in evangelicis pascuis et apud apostolos similiter requievi; frequenter etiam de gestis sanctorum, et verbis, et scriptis eorum, victum mihi atque attinentibus mihi mendicavi ut potui; frequentius autem (quoniam is magis ad manum fuit) manducavi panem doloris, et vinum compunctionis bibi; et factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus? (Psal. xli, 4.) Nisi quod de mensa tua; siquidem parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me (Psal. xxii, 5): de ipsa, inquam, tuæ quidem beneficio miserationis, accipio, in quo utcumque respiro, quoties tristis est anima mea, et quoties conturbat me. Hæc pascua novi et frequentavi te secuta pastorem; sed indica, quæso, etiam quæ non novi.

8. Sunt quidem et alii pastores, qui dicunt se esse sodales tuos, et non sunt, habentes greges suos, et fines suos pabulo mortis refertos, in quibus pascunt nec tecum, nec per te, quorum utique terminos non intravi, nec appropriavi eis. Ipsi sunt qui dicunt: Ecce hic est Christus, ecce illis est (Marc. xii, 21); promittentes sapientiæ et scientiæ pascua uberiora, et creditur eis, et confluent ad eos multi, et faciunt eos filios gehennæ duplo quam se. Cur hoc, nisi quia non est ibi meridies et perspicua lux, ut liquido veritas cognoscatur; facileque pro ea recipitur falsitas propter verisimilitudinem, quæ non facile in obscuro a vero discernitur, præsertim quia aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior? (Prov. ix, 17.) Et propterea quæso, ut indices mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, id est in manifesto, ne seducta incipiam vagari post greges sodalium tuorum, quemadmodum et ipsi vagi sunt, nulla stabiles certitudine veritatis, semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes (II Tim. iii, 7). Hæc sponsa propter philosophorum et hæreticorum varia et vana dogmata.

9. Mihi vero videtur non solum propter ea, sed et propter dolos invisibilium potestatum, sicut sunt seductorii spiritus, sedentes in insidiis et parantes sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde: propter hos, inquam, et maxime, videtur mihi illa meridies optanda etiam nobis, ut clara luce deprehendamus astutias diaboli, atque angelum Satanæ illum qui se transfiguratur in angelum lucis (II Cor. xi, 14), ab angelo nostro facillime discernamus. Non enim aliter nos custodire sufficimus ab incursu et dæmonio meridiano (Psal. xc,

6), nisi in meridiano æque lumine. Quod quidem dæmonium idcirco meridianum dictum existimo, quia sunt aliqui de numero malignorum, qui cum merito tenebræ obstinatæque voluntatis suæ nox et nos perpetua sint, diem tamen se ad fallendum simulare noverunt, nec modo diem, sed et meridiem, sicut eorum princeps non contentus esse æqualis Deo, etiam adversatur, et extollitur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus (II Thess. ii, 4). Itaque nisi cordi illius, quem forte aliquod istiusmodi dæmonium meridianum tentandum acceperit, oriens ex alto illuxerit verus meridies, qui falsum convincat et prodant, non poterit omnino caveri, sed tentabit et supplantabit sine dubio specie boni, pro bono scilicet malum incauto et improvido persuadens. Et tunc meridies, id est major claritas, apparet, tentans, cum quasi boni majoris imaginem præfert.

1391 10. Quoties, verbi causa, suggestit anticipare vigiliis, quo ad solemnia fratrum illuderet dormitanti? Quoties, produci jejunia, ut divinis obsequiis eo inutilem redderet, quo imbecillum? Quoties bene proficientibus in cœnobiis invidens, obtentu quasi majoris puritatis eremum petere persuasit, et cognoverunt miseri tandem, quam verus sit sermo quem frustra legerant: Væ soli, quoniam si ceciderit, non habet sublevantem? (Eccle. iv, 10.) Quoties ad opus manuum plus, quam opus fuerat, incitavit; et fractum viribus, cæteris regularibus exercitiis invalidum reddidit? Quam multis exercitationem corporis, quæ juxta Apostolum ad modicum valet (I Tim. iv, 8), non modicam persuasit, et pietate fraudavit? Denique ipsi experti estis, quomodo quidam, ad verecundiam illorum dico, qui ante inhiberi non poterant (ita in spiritu vehementi ad omnia ferebantur), post ad tantam ignaviam devenerunt, ut secundum illud Apostoli, cum spiritu cæperint, nunc carne consummentur (Galat. iii, 3): quam turpe iniere foedus cum suis corporibus, quibus crudele ante indixerant bellum. Videas, pro pudor! importune superflua quærere, qui prius necessaria obstinatissime recusabant. Quanquam si qui in sua forte invicti obstinatione perdurant, indiscretius abstinentes, et singularitate notabili conturbantes eos, cum quibus habitare debent unius moris in domo; haud scio sane an se existiment pietatem retinere, cum hujusmodi mihi videantur et longius abjecisse. Nam qui sapientes in oculis suis decreverunt apud se nec consilio acquiescere, nec præcepto, videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti: Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Premiserat autem quia melior est obedientia quam victima et auscultare magis quam offerre adipem arietum (I Reg. xv, 22, 23), id est abstinentiam contumacium. Unde Dominus per prophetam: Nunquid manducabo aut carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? (Psal. xlix, 13.) significans minime sibi accepta fore jejunia superbiorum vel immundorum.

11. Sed sane vereor, ne damnantes supersticiosos, videamur frena laxare gulosis; et audiant illi ad periculum sui, quod ad remedium his dicitur. Quamobrem audite, utraque pars, quatuor esse tentationum genera, et ipsa nobis ita prophetico sermone describi. Scuto, inquit, circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano (Psal. xc, 5, 6). Attendite nihilominus et vos alii, quod omnibus spero profuturum. Illud omnes in nobis sentimus et sensimus qui conversi sumus ad Dominum, quod sancta Scriptura dicit: Fili, accedens ad servitum Dei, stā in timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. ii, 1). Itaque primordia nostræ conversionis, juxta communis quidem experientiam rationem, primus exagitat timor, quem intransitibus statim horror vitæ ingerit arctioris, et insuetæ austeritatis disciplinæ. Atque is timor nocturnus dicitur, vel quia nox in Scripturis designare solet adversa, vel quoniam propter quod adversa pati aggredimur, id nondum revelatum est. Si enim dies ille luceret, in cujus lumine pariter et labores et præmia videremus; timor omnino quorumvis laborum nullus esset præ desiderio præmiorum, dum clara luce appareret quoniam non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futurum gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18). Nunc vero quoniam abscondita sunt ab oculis nostris, et nox est interim in hac parte; tentamur nimirum a timore nocturno, et pro bonis quæ non videmus, formidamus quæ impræsentiarum sunt adversa tolerare. Vigilandum proinde et orandum primo intransitibus contra hanc primam tentationem, ne subito præoccupati a pusillanimitate spiritus et tempestate, a bono cœpto, quod absit! resiliant.

12. Superata autem hac tentatione, armemus nos nihilominus et adversus hominum laudes, quæ de laudabili potissimum vita sumunt materiam. Alioquin patebimus vulnere a sagitta volante in die, quæ est inanis gloria. Fama siquidem volat; et ideo in die, quia ex 1392 operibus lucis. Si hæc exsufflatur tanquam inanis aura, restat ut solidius aliquid afferatur de divitiis et honoribus sæculi, si forte qui non curat laudes, appetat dignitates. Et vide, si non hic ordo tentandi servatus est in Domino nostro, cui post suggestum ad solam vanitatem præcipitium, ostensa sunt omnia regna mundi atque oblata (Matth. iv, 6, 8). Tu ergo exemplo Domini et ista renue. Aliter necesse est circumveniri te a negotio perambulante in tenebris, quod est hypocrisis. Etenim ista de ambitione descendit, et in tenebris habitatio ejus: quippe abscondit quod est, et quod non est mentitur. Negotiatur autem omni tempore, formam retinens pietatis ad esse occultandum, virtutem autem ejus vindicans, et emens honores.

13. Postrema tentatio est dæmonium meridianum, quod soleat maxime insidiari perfectis, qui videlicet, tanquam viri virtutum, omnia superave-

rint; voluptates, favores, honores. Quid enim jam superest ei qui tentat, in quo possit pugnare palam adversus hujusmodi? Venit proinde occultus, qui manifestus non audeat; et quem satis expertus est apertum omne horrere malum, falso bono supplantare molitur. Qui autem dicere possunt cum Apostolo: Non enim ignoramus astutias ejus (II Cor. ii, 14); quo plus proficiunt, eo magis solliciti sunt cavere a laqueo isto. Hinc est quod Maria angelica salutatione turbatur (Luc. i, 29), dolum, nisi fallor, suspicans; et Josue non prius amicum angelum suscipit, quam esse amicum noverit. Denique sciscitatur, suusne sit, an adversariorum (Josue v, 13-15), tanquam qui expertus sit dæmonii meridiani versutias. Apostoli quoque aliquando cum laborarent in remigando, vento adversante et jactante naviculam, videntes Dominum ambulatam super mare, et putantes esse phantasma, ita ut clamarent præ timore, non apertam meridiani suspicionem dæmonii prætenderunt? Et recordamini Scripturæ dicentis, quia quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans supra mare. Quarto igitur, id est supremo demum loco, hæc tentatio formidetur, et quo se in summo stare quis viderit, eo sibi vigilantius ab incursu et dæmonio meridiano cavendum intelligat. Porro discipulis verus se manifestavit meridies in eo quod audierunt: Ego sum, nolite timere (Matth. xiv, 25-27); et falsi suspicio ab eis depulsa est. Utinam et nobis, quoties palliata falsitas molitur irrepere, emittat lucem suam et veritatem suam ad prodendam illam oriens ex alto verus meridies; et dividat lucem a tenebris, ut non notemur a propheta tanquam ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem (Isai. v, 20).

14. Adhuc, nisi tædio fuerit longitudo sermonis, has quatuor tentationes tentabo suo ordine assignare ipsi corpori Christi, quod est Ecclesia. Et ecce quam brevius possum percurro. Videte primitivam Ecclesiam, si non primo pervasa est acriter nimis a timore nocturno. Erat enim nox, quando omnis qui interficeret sanctos, arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Hac autem tentatione devicta et sedata tempestate, inelyta facta est, et juxta promissionem ad se factam, in brevi posita in superbiam sæculorum. Et dolens inimicus quod frustratus esset, ad timore nocturno convertit se callide ad sagittam volantem in die, et vulserunt in ea quosdam de Ecclesia. Et surrexerunt homines vani, cupidi gloriæ, et voluerunt sibi facere nomen: et exeuntes de Ecclesia, diu eundem matrem suam afflixerunt in diversis et perversis dogmatibus. Sed hæc quoque pestis depulsa est in sapientia sanctorum, sicut et prima in patientia martyrum.

15. En tempora ista libera quidem Deo miserante ab utraque illa malitia; sed plane foeda a negotio perambulante in tenebris. Væ generationi huic a fermento Phariseorum, quod est hypocrisis! si tamen hypocrisis dici debet, quæ jam latere præ abundantia non valet, et præ impudentia non quærit. Serpit

hodie putida tabes per omne corpus Ecclesiæ, et quo latius, eo desperatius; eoque periculosius, quo interius. Nam si iurgeret apertius inimicus hæreticus, mitteretur foras et aresceret; si violentus inimicus, absconderet se forsitan **1393** ab eo. Nunc vero quem ejiciet, aut a quo abscondet se? Omnes amici, et omnes inimici; omnes necessarii, et omnes adversarii; omnes domestici, et nulli pacifici; omnes proximi, et omnes quæ sua sunt quærunt. Ministri Christi sunt, et serviunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is quem quotidie vides meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus. Inde aurum in trenis, in selis et calcaribus, et plus calcaria quam altaria fulgent. Inde splendide mensæ et cibis, et scyphis; inde commensationes et ebrietates; inde cithara, et lyra, et tibia; inde redundantia torcularia, et promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria, inde referta marsupia. Pro hujusmodi volunt esse et sunt ecclesiarum præpositi, decani, archidiaconi, episcopi, archiepiscopi. Nec enim hæc merito cedunt, sed negotio illi, quod perambulat in tenebris.

16. Olim prædictum est, et nunc tempus impletionis advenit: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima* (Isai. xxxviii, 17). Amara prius in nece martyrum, amarior post in conflictu hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum. Non fugare, non fugere eos potest; ita invaluerunt, et multiplicati sunt super numerum. Intestina et insanabilis est plaga Ecclesiæ; et ideo in pace amaritudo ejus amarissima. Sed in qua pace? Et pax est, et non est pax. Pax a paganis, et pax ab hæreticis; sed non profecto a filiis. Vox plangentis in tempore isto: *Filios enutrivit et exaltavi, ipsi autem spreverunt me* (Isai. i, 2). Spreverunt et maculaverunt me a turpi vita, a turpi quæstu, a turpi commercio, a negotio denique perambulante in tenebris. Superest ut jam de medio fiat dæmonium meridianum ad seducendos si qui in Christo residui sunt, adhuc permanentes in simplicitate sua, Siquidem absorbit fluvios sapientium, et torrentes potentium, et habet fiduciam ut Jordanis in fluat in os ejus (Job. xl, 18), id est simplices et humiles qui sunt in Ecclesia. Ipse enim est Antichristus, qui se non solum diem, sed et meridiem mentietur, et extolletur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus: quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (II Thess. ii, 4, 8), utpote verus et æternus Meridies, sponsus et advocatus Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIV.

In quo tractatur de humilitate et patientia.

1. *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post greges sodalium tuorum et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorem* (Cant. i, 7). Olim sanctus Moyses, quoniam multum præsumebat de gratia et familiaritate, quam invenerat apud Deum, aspirabat ad quamdam visionem magnam, ita ut

A diceret Deo: *Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi te ipsum*. Accepit autem pro ea visionem longe inferiorem, ex qua tamen ad ipsam quam volebat, posset aliquando pervenire (Exod. xxxiii, 13-23). Filii quoque Zebedæi in simplicitate cordis sui ambulantes, magnum aliquid et ipsi sunt, sed ad grandum nihilominus sunt reducti, per quem fuerat ascendendum (Matth. xx, 21-23). Ita et modo sponsa, quoniam rem grandem postulare videtur, reprimatur sane austeriori responsione, sed plane, utili et fideli. Oportet namque humiliter sentire de se nitentem ad altiora, ne, dum supra se attollitur, cadat a se, nisi in se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humilitatis merito maxima minime obtinentur, propterea qui provehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto id signum in bonum omnino argumentum gratiæ propinquantis. Nam sicut ante ruina exaltatur cor (Prov. xvi, 18), ita ante exaltationem humiliatur. Sane utrumque legis, Deum scilicet et superbis resistere, et humilibus dare gratiam (Jac. iv, 6). Nonne denique servum suum Job, cum post insignem **1394** triumphum, tantam et tam probatam ipsius patientiam larga remunerandam benedictione censeret, prius in multis et districtis percussioneibus humiliare curavit, et sic parare viam benedictioni (Job xxxviii, sqq.).

2. At parum est cum per se ipsum humiliat nos Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quando et per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipite hujus rei mirabile documentum de sancto David. Aliquando maledictum est illi et a servo; at ille nec cumulatam injuriam sensit, quia præsensit gratiam. *Quid mihi, ait, et vobis, filii Sarvæ?* (II Reg. xvi, 10.) O vere hominem secundum cor Dei, qui se ulciscenti, potius quam exprobranti succensendum putavit! Unde et secunda conscientia loquebatur: *Si reddidi retribuendis mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis* (Psal. vii, 4). Vetuit ergo prohiberi maledicum conviciantem, quæstum æstimans maledicta. Et addit: *Dominus misit illum ad maledicendum David* (II Reg. xvi, 10). Prorsus secundum cor Dei, qui de corde Dei ferebat sententiam. Sæviebat lingua maledica, et ille intendebat quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, et animus inclinabat se ad benedictionem. Nunquid in ore blasphemi Deus? Ab-it! Sed eo usus est ad humiliandum David. Nec latuit Prophetam; quippe cui incerta et occulta sapientiæ suæ manifestaverat Deus (Psal. l, 8), et ideo dicit: *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas* (Psal. cxviii, 71).

3. Vides quia humilitas justificat nos? Humilitas dixi; et non: Humiliatio. Quanti humiliantur, qui humiles non sunt? Alii cum rancore humiliantur, alii patienter, alii et libenter. Primi rei sunt, sequentes innoxii, ultimi justii. Quanquam et innocentia portio justitiæ est, sed consummatio ejus apud

humilem; qui autem dicere potest: *Bonum mihi quia humiliasti me*, is vere humilis est. Non potest hoc dicere qui invitus tolerat; minus, qui murmurat. Neutri horum promittimus gratiam, quod humiliatur: etsi sane longe hi duo a se differant, et alter quidem in patientia sua possideat animam suam, alter in suo murmure pereat. Sed enim etsi unus iram, neuter tamen gratiam promeretur; quoniam non humiliatis, sed humilibus Deus dat gratiam. Est autem humilis, qui humiliationem convertit in humilitatem, et ipse est qui dicit Deo: *Bonum mihi quod humiliasti me*. Nemini prorsus, quod patienter fert, bonum est, sed plane molestum. Scimus autem quod hilarem datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7). Unde et cum jejunamus, jubemur caput nostrum ungere oleo, et faciem lavare (Matth. vi, 17), ut nostrum scilicet opus bonum spirituali quodam gaudio condatur, et holocaustum nostrum pingue fiat. Etenim sola gratiam, quam præfert, meretur læta et absoluta humilitas. Quæ enim coacta fuerit vel extorta, qualis utique est in viro patiente illo qui possidet animam suam; hæc, inquam, humilitas, etsi vitam obtinet propter patientiam, propter tristitiam tamen gratiam non habebit (200). Non enim congruit ei, qui ejusmodi est, illud Scripturæ: *Glorietur humilis in exaltatione sua* (Jac. i, 9); quoniam non sponte humiliatur, neque libenter.

4. Vis autem videre humilem recte gloriantem, et vere dignum gloria? *Libenter*, inquit, *gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi* (II Cor. xii, 9). Non dicit patienter se ferre infirmitates suas; sed et gloriarī, et libenter gloriarī in illis, probans etiam sibi bonum esse, quod humiliatur; nec sufficere omnino, ut possideat animam suam tanquam patienter humiliatus, nisi et gratiam accipiat tanquam sponte humiliatus. Generalem vero hinc audi regulam: *Omnis qui se humiliat, ait, exaltabitur* (Luc. xiv, 11). Significat profecto, non omnem exaltandam esse humilitatem, sed eam tantum, quæ de voluntate venit, non ex tristitia, nec ex necessitate. Nec enim per contrarium omnis qui exaltatur, humiliandus erit; sed tantum qui se exaltat, humiliabitur, nimirum ob voluntariam vanitatem. Ita ergo non qui humiliatur, sed qui sponte se humiliat, exaltabitur; **1395** utique ob meritum voluntatis. Esto enim quod humilitatis materia per alium ministratur, verbi gratia, probra, damna, supplicia; non tamen idcirco recte ab alio, quam a semetipso humiliatus ille dicetur, qui illa omnia tacita et læta conscientia, causa Dei subeunda decreverit.

5. Sed quo progredimur? Patienter, ut sentio, sustinetis excessum in verbo de humilitate et patientia; sed revertamur ad locum, de quo digressi sumus. Id namque incidit nobis ex occasione responsi, quo grandia præsumentem sponsam reprimendam

(200) Nimirum peculiarem gratiam veris humilibus repromissam, his verbis, *Deus humilibus dat gratiam*; peculiarem, inquam, gratiam, non modo

A censuit sponsus, et non ad insipientiam illi; sed ut sane ex eo probabilioris et majoris humilitatis daretur occasio, per quam dignior potiorum, atque eorum ipsorum quæ petebat, capacior efficeretur. Verumtamen quia adhuc in januis sumus præsentis capituli, discussionis ejus initium principio, si placet, sermonis alterius ordiamur, præsertim ne verba sponsi vel recenseantur cum tædio, vel audiantur. Quod ipse avertat a servis suis Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXV.

De increpatione dura, quam facit sponsus ad sponsam; et duplici ignorantia nimium pavenda et fugienda.

1. *Si te, inquit, ignoras, egredere* (Cant. i, 7). Dura et aspera increpatione, quod dicit, *egredere*. Hoc quippe verbum servi audire solent a valde irascentibus et indignantibus dominis, vel ancillæ a dominabus suis, cum graviter illas offenderint: *Exi hinc, exi a me, egredere a conspectu meo et a domo ista*. Hoc ergo verbo aspero et amaro satis, nimiumque increpatorio utitur modo sponsus contra dilectam, sub conditione tamen, si se ipsam ignoraverit. Nil quippe validius efficaciusve ad terrendum potuit in eam intendere, quam ut egredi minaretur. Quod et tu advertere potes, si bene attendas unde quo egredi jubeatur. Unde enim, quo putas, nisi de spiritu ad carnem, de bonis animi ad sæcularia desideria, de interna requie mentis ad mundi strepitum, et inquietudinem curarum exteriorum? In quibus omnibus non est nisi labor et dolor, atque afflictio spiritus. Quæ enim anima semel a Domino didicit et accepit intrare ad se ipsam, et in intimis suis Dei præsentiam suspirare, et quærere faciem ejus semper: spiritus est enim Deus; et qui quærunt eum, oportet eos in spiritu ambulare, et non in carne, ut secundum carnem vivant: talis, inquam, anima nescio an vel ipsam gehennam ad tempus experiri horribilius pœnaliusve ducat, quam post spiritualis studii hujus gustatam semel suavitatem exire denuo ad illecebras, vel potius ad molestias carnis, sensuumque inexplebilem repêtere curiositatem, dicente Ecclesiaste: *Oculus non impletur visu, nec auris auditu* (Eccle. i, 8). Audi enim hominem expertum quæ loquimur: *Bonus es, inquit, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te* (Thren. iii, 25). Ab hoc bono si quis avertere sanctam illam animam conaretur, puto haud secus accepisset, quam si se de paradiso, et ab ipso introitu gloriæ conspiceret deturbari. Audi adhuc et alium similem huic: *Tibi dixit cor meum, ait, exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram* (Psal. xxvi, 9). Unde et dicebat: *Mihi autem adherere Deo bonum est* (Psal. lxxii, 28); et item loquens ad animam suam dicit: internam, sed etiam externam, nempe exaltationem etiam in hac vita.

Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi (Psal. cxiv, 7). Dico ergo vobis: Nihil est quod in tantum formidet, quisquis hoc beneficium semel accepit, quam ne gratia derelictus, necesse habeat denuo egredi ad carnis consolationes, imo desolationes; rursusque carnalium sensuum sustinere tumultus.

2. Terribilis proinde et nimis formidolosa comminatio: *Egredere, et pasce hædos tuos.* Quod est: Indignam te noveris illa tua familiari et suavi rerum contemplatione cœlestium, intelligibilium, divinorum. Quamobrem egredere de sanctuario meo, corde tuo, ubi secretos sacrosque veritatis ac sapientiæ sensus **1396** dalciter haurire solebas; et magis tanquam una de sæcularibus, pascendis et oblectandis tuæ carnis sensibus intricare. Hædos quippe (qui peccatum significant, et in iudicio collocandi sunt a sinistris) dicit vagos et petulantes corporis sensus, per quos peccatum, tanquam mors per fenestras, intravit ad animam. Cui et bene congruit quod sequitur in Scriptura: *Juxta tabernacula pastorum.* Non enim supra, sicut agni, sed juxta tabernacula pastorum hædi pascuntur. Pastores siquidem, qui veri pastores sunt, licet tabernacula habeant de terra et in terra, corpora videlicet sua, in diebus quibus nunc militant; non tamen de terra, sed de cœlestibus pascuis greges Dominicos pascere consueverunt: neque enim suam eis, sed Domini prædicant voluntatem. At hædi, qui sunt corporis sensus, cœlestia non requirunt; sed juxta tabernacula pastorum, in omnibus videlicet bonis sensibilibus hujus mundi, quæ est regio corporum, sumunt, unde sua desideria non tam satient quam irritent.

3. Turpis mutatio studiorum! ut cui ante studii fuerat, perigrinantem et exsulem animam suam sacris meditationibus, tanquam cœlestibus pascere bonis, Dei beneplacitum et mysteria voluntatis ejus inquirere, penetrare devotione cœlos, et mente supernas circuire mansiones, salutare patres atque apostolos et choros prophetarum, martyrumque admirari triumphos, ac stupere pulcherrimos ordines angelorum: nunc omnibus his omissis, turpi se mancipet corporis servituti ad obediendum carni, ad satisfaciendum ventri et gulæ, ad mendicandum in universa terra, unde ex ea quæ præterit mundi hujus figura, suam semper famelicam curiositatem aliquatenus consoletur. Exitus aquarum deducant oculi mei super hujusmodi animam, quæ cum nutrire in croceis, demum amplexatur stercora (*Thren. iv, 5*). *Pavit enim, juxta beati viri sententiam, sterilem quæ non habebat filios, et viduæ non benefecit (Job. xxiv, 21).* Et vide, quia non simpliciter, egredere; sed egredere, inquit et abi post greges sodalium tuorum, et pasce hædos tuos. In quo, ut mihi videtur, magnæ ejusdam rei nos admonet. Quid istud? Heu! quod egregia creatura, jam olim facta de grege, et nunc in pejus miserabiliter prorens, non saltem inter greges remanere permitti-

atur, sed post abire jubetur. Quomodo, inquis? Quomodo legis: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii, 13).* Ecce quomodo de grege facta est egregia creatura. Puto, dicerent jumenta, si loqui fas esset: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis (Gen. iii, 22).* Cum in honore esset, inquit. In quo honore, queris? Habibat in paradiso, et in loco voluptatis conversatio ejus. Nihil molestiæ, nihil indigentia sentiebat, odoriferis stipatus malis, fulcitus floribus, gloria et honore coronatus, et constitutus super opera manuum Plasmatoris; magis autem ob insigne divinæ similitudinis præcallebat; et erat illi sors et societas cum plebe angelorum, et cum omni militia cœlestis exercitus.

4. Sed mutavit istam gloriam Dei in similitudinem vituli comedentis fenum. Inde est quod panis angelorum factus est fenum positum in præsepio, appositum nobis tanquam jumentis. *Verbum quippe caro factum est (Joan. i, 14),* et juxta prophetam: *Omnis caro fenum.* At fenum istud minime desiccatum est, nec ex eo cecidit flos, quia requievit super ipsum Spiritus Domini. Propter hoc namque aliquando finis venit universæ carnis, quia spiritus recesserat vitæ. Denique ait: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est (Gen. vi, 3).* Carnis nomine hoc loco vitium designari intellige, non naturam: nec enim spiritum naturam expungit, sed vitium. Propter vitium ergo *omnis caro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni. Exsiccatum est, inquit, fenum, et cecidit flos;* sed non ille flos qui de virga et radice Jesse ascendit, eo quod requievit super eum Spiritus Domini (*Isai. xi, 1, 2*); nec illud fenum quod *Verbum factum est,* pro eo quod sequitur in propheta, *Verbum autem Domini manet in æternum (Isai. xl, 6-8).* Si enim fenum Verbum, et **1397** Verbum in æternum manet, fenum quoque necesse est maneat in æternum. Alioquin quomodo vitam præbet æternam, si ipsum minime manet in æternum? Ait enim: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et quem panem dicat, aperit cum subjungit: *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita (Joan. vi, 52).* Quomodo ergo æternum non est, quo æternaliter vivitur?

5. Sed recole nunc mecum vocem Filii ad Patrem loquentis in psalmo: *Non dabis, inquit, Sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv, 10).* Haud dubium quin de corpore dicat, quod in sepulcro jacebat exanime. Hoc enim sanctum et angelus qui nuntiavit Virgini, locutus est dicens: *Et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. i, 35).* Quo ergo pacto sanctum fenum poterat videre corruptionem, quod de incorrupti uteri perpetuo virore vernantibus pascuis ortum, etiam avidos angelorum in se figere possit obtutus, insatiabiliter oblectandos? Perdat sane fenum viriditatem, si Maria virginitatem amisserit. Ergo cibus hominis mutavit se in pabulum pecoris, homine mutato in pecus. Heu tristes et la-

erymosa mutatio! ut homo paradisi accola, terræ dominus, cœli civis, domesticos Domini sabaoth, frater beatorum spirituum, et cœlestium coheres virtutum, repentina se conversione invenit et propter infirmitatem jacentem in stabulo, et propter similitudinem pecorinam indigentem feno, et propter indomitam feritatem alligatum præsepio, sicut scriptum est: *In camo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te (Psal. xxxi, 9).* Agnosce tamen, o bos, possessorem tuum; et tu, asine, præsepe domini tui; ut prophetæ Dei fideles inveniantur, qui ista sunt Dei mirabilia prælocuti. Cognosce, pecus, quem non cognovisti homo; adora in stabulo quem fugiebas in paradiso; honora præsepium cujus contempsisti imperium; comede fenum, quem panem, et panem angelicum fastidisti.

6. Sed quænam causa, inquis, tantæ dejectionis? Profecto quod *homo cum in honore esset, non intellexit.* Quod non intellexit? Non dicit: Nos dicamus. Positus in honore non intellexit quod limus esset, honoris fastigio delectatus; et continuo in se expertus est, quod tanto post tempore homo de filiis captivitatis et prudenter advertit, et veraciter protulit, dicens: *Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit (Galat. vi, 3).* Væ misero, quod non fuit qui jam tunc diceret ei: *Quid superbis, terra et cinis? (Eccli. x, 9).* Hinc egregia creatura gregi admista est, hinc bestiali similitudine Dei similitudo mutata est, hinc societas cum jumentis pro consortio angelorum inita est. Vides quam sit fugienda nobis hæc ignorantia; de qua tot millia malorum universo nostro generi provenerunt? Ait enim propterea hominem jumentis insipientibus comparatum, quia non intellexit. Cavenda proinde omnimodis ignorantia, ne forte, si adhuc sine intellectu, et post vexationem, inventi fuerimus, multo plura et graviora prioribus mala inveniant nos, dicaturque de nobis: *Curavimus Babylonem, et non est sanata (Jerem. li, 9).* Merito quidem, quod nec vexatio dederit intellectum auditui.

7. Et vide ne forte etiam hinc sponsus, cum dilectam ab ignorantia tanto increpationis tonitruo deterreret, propterea minime dixerit: *Egredere cum gregibus;* aut: *Egredere ad greges;* sed: *Egredere, ait, post greges sodalium tuorum.* Uquid hoc? Sane ut secundam proinde ignorantiam priore magis pavendam pudendamque ostenderet, quod illa hominem bestiis parem fecisset, ista et posteriorem. Nam homines quidem merito ignorantia ignorati, id est reprobat, et ad tremendum illud judicium stare, et igni perpetuo tradi habent, non autem et pecudes. Nec dubium fore deterius his qui sic erunt, quam his qui omnino non erunt. *Melius ei fuerat, inquit, si natus non fuisset homo ille (Marc. xiv, 21).* Non utique si natus non fuisset omnino, sed si natus non fuisset homo; sed, verbi gratia, aut pecus, aut alia quæpiam creatura: quæ quoniam judicium non haberet, ad judicium non veniret, ac per hoc nec ad

supplicium. Stat ergo anima rationalis, quæ se ob priorem ignorantiam **1398** erubescit, pecudes habere sodales in perfruendis utique bonis terræ; non etiam similiter socias habituram in perferendis tormentis gehennæ; et tum demum etiam ab ipsis gregibus suorum sodalium jumentorum cum dedecore exturbandum; nec jam vel cum ipsis ituram, sed plane post, quando illis nihil mali sentientibus, ipsa malis omnibus exponetur: a quibus non liberabitur in æternum, siquidem secundo ignorare adjecerit. Egreditur itaque homo, et solitarius abit post greges sodalium suorum, cum solus in inferno inferiori retrudatur. Annon tibi posteriorem videtur tenere locum, qui ligatis manibus et pedibus projicitur in tenebras exteriores? Et erunt profecto novissima hominis illius pejora prioribus, quando qui prius bestiis æquabatur, nunc et postponitur.

8. Puto quod et in præsentī vita, si bene advertas, posteriorem ire pecoribus hominem judicabis. An non siquidem tibi videtur ipsis bestiis quodam modo bestialior esse homo ratione vicens, et ratione non vivens? Nam pecus quidem si se ratione non regat, excusationem habet a natura, a qua hoc ei penitus munus negatum est; non habet homo, cui ab ipsa speciali prærogativa donatum est. Merito proinde eo ipso censetur homo egredi, et post ire gregalibus animantibus, quod solum hoc animal conversatione degeneri jura naturæ transgrediens, rationis compositionis expertia moribus et affectibus imitatur. Convincitur ergo ire post greges homo, et nunc quidem depravatione naturæ, postmodum autem et extremitate pœnæ.

9. Ecce sic maledicetur homo qui ignorantiam Dei habere inventus fuerit. Dei dicam, an sui? Utrumque sine dubio; utraque ignorantia damna-bilis est, utralibet sufficit ad perditionem. Vis scire quia ita est? Sed de Dei minime dubitas, si tamen constat tibi non aliam vitam esse æternam, quam ut Patrem cognoscas Deum verum, et quem misit Jesus Christum (*Joan. xvii, 3*). Audi ergo sponsum liquido et aperte in anima etiam animæ ignorantiam condemnantem. Quid enim dicit? Non utique si Deum, sed: *Si ignoras te, inquit, etc.* Patet ergo quia ignorans ignorabitur (*I Cor. xiv, 38*), sive se, sive Deum ignorare contingat. De qua utraque ignorantia erit nobis, si tamen Deus manum apponit, utilis admodum disputatio. Nom modo tamen; ne fatigati, et non præmissa ex more oratione, aut ego minus diligenter rem necessariam prosequar, aut vos minus attente, quæ non nisi magno suscipienda sunt desiderio, audiatis. Etenim si corporis cibus, cum absque appetitu et satiatus illum sumis, non modo non prodest, sed et nocet plurimum; multo magis panis animæ cum fastidio sumptus, non scientiæ nutrimentum, sed magis tormentum conscientiæ importabit. Quod a nobis avertat sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.